

Анкета «Дзеяслова»

1. Чым бачыцца Вам літаратурная творчасыць: нябесным прызваннем, грамадзянскім абавязкам, професіяй, хобі, звычкаю? Што падштурхнула Вас да пісьменніцкай дзеянасьці. Ці памятаеце свой творчы дэбют? Каго Вы лічыце сваім літаратурным “хросным бацькам”?

2. У чым адметнасьць Вашай творчай працы? Які час сутак найбольші плённы? Да якіх “тэхнічных прыладаў” Вы найбольш звыклі: аловак, пяро, шарыковая ручка, кампьютар, дыктафон, інш.? Ці выкарыстоўваеце Вы “творчыя стымулятары”: кава, цыгарэты, віно, музыка, інш.? Што для Вас натхненне і ці чакаеце Вы яго, каб пачаць пісаць?

3. Якія цяжкасці паўстаюць перад Вамі падчас напісання твора? Якое значэнне Вы надаеце слову, фразе, рытму твора? Ці звязртаецеся падчас пісання да даведачнай літаратуры, слоўнікаў, энцыклапедый?

4. Што/хто найбольш спрыяле ў рэалізацыі Вашых літаратурных задумаў? Што/хто найбольш перашкаджае Вам у гэтым? Ці ўплывае на Вашую творчасыць ацэнка сяброў, рэдактароў, чытачоў? Ці вяртаецеся Вы да напісаных твораў, каб перапісаць іх, перарабіць, удасканаліць?

5. Ці задаволеныя Вы сваімі творамі? Што ў Вас не атрымалася ў творчасыці? Чым Вы найбольш задаволены? Якія эпізоды сваёй біяграфіі Вы хацелі б перажыць наноў? Наколькі Вашая біяграфія паўплывала на творчасыць і адбітая ў творчасыці?

6. Ці вядзеце Вы дзёньнікі? Як ставіцесь да правіла: “Ні дня без радка”? Ці знаёмае Вам пачуцьцё ляготы, ці змагаецеся Вы з ім (і як)? Калі “не пішацца”, што вы робіце, дзе/у чым шукаеце натхненне?

7. Як Вы ставіцесь да інтэрнэт-літаратуры? Ці чытаеце Вы творы сваіх маладзейшых і старэйшых калегаў? Хто з творцаў Вам найбольш блізкі – з беларускіх і сусьеветных аўтараў? Назавіце творы, якія Вы любіце чытаць і перачытваць? Ці ёсьць такія ў сучаснай беларускай літаратуре?

8. Чаго, на Вашую думку, не хапае сучаснай беларускай літаратуре і што чакае ёй будучыні? Што пажадалі б Вы тым, хто робіць першыя крокі ў літаратуре?

Генрых Далідовіч

1. Хобі і звычка за апошня 15 гадоў асабліва напорыста хлынулі ў белетрыстыку ў Расіі (жаночы дэтэктыўны і любоўны раман). І ў нас ужо не адзін і ня два сядоць пры кампютары і вышчоўкаюць адразу раман, загадзя смакуючы попыт не пераборлівых чытачу, а то і тэлеэкранізацыю, вялікія “мані-мані”. І некаторыя без нябеснага прызваныя, зусім не абцяжарваючыся грамадзянскім і масацкім каштоўнасцямі, без элементарнай прафесійнасці дасягаюць свайго.

Нядайна “Комсомольская правда” апубліковала “рэйтынг” расейскіх дзеячаў літаратуры і культуры па... заробках у далахах. У сьпісе няма непаўторных па таленце Л. Зыкінай, Н. Мардзюковай, В. Бялова, В. Раступіцінай... Многія выдатныя майстры слова ў Расіі, як і ў нас, жывуць і паміраюць у занядбаныні, а то і ў галечы!

Што падштурхнула мяне, грэшнага, да творчасці, добра ня помню. Можа, найперш пятнаццацігадовае жыццё на хутары сярод поля, лугу і лесу пры Налібоцкай пушчы. Яшчэ – каларытныя матыны, бабуліны і іншых хутаранцаў расповеды, дзіцячыя перадачы па радыё. А ўзяўся за “творчае” пяро ў класе сёмым. Пачаў не з пазіі, ня з прозы, а з “публіцыстыкі” – з допісу ў раённую газету “Івенецкая правда”. Паstryгшыся ў нядзельку, сядзелі блізкія хутаранцы ў нашай хате, “палітыкавалі” (ня проста балакалі, а гаварылі мудра, бо пабачылі съвет, у тым ліку і Нямеччыну ў час вайны) і ў адзін момант захіталі галовамі: які кепскі гаспадар, але вялікі хвалько наш старшыня калгасу! Падаў у газету, што ўвесь лён падняты, а яго яшчэ шмат ляжыць. Я за ручку і – ліст у “раёнку”. Надрукавалі. І я, аўтар, зьевладаў тады нямала: пахвалу за праўду, разьюшаны гнеў прататыпа і ганарапар, за які купіў сабе, сястры і брату сышткаў і цукерак.

Далей да “публіцыстыкі” прыгарнулі нашая новая раённая газета – стаўбцоўскі “Прамень” і менская “Сельская газета”, для якіх вучнем старэйшых класаў я стаў па-заштатным карэспандэнтам. “Наш няштат. кар.” – гэта ўзвысіла мяне ў вачах равеснікаў, настаўнікаў. Але калі выкладчык рускай мовы і літаратуры сказаў маці, што з мяне можа выйсці “пісатель”, яна забедавала-заплакала: “У адной польскай кнізе я чытала, што “пісажэ” ці сыпіваюцца, ці іх глумяць, а то і забіваюць...” Заяўку на пісьменніцтва я зрабіў ужо студэнтам, калі ў 1966 годзе надрукаваў апавяданыні ў “Прамені”, а ў 1968-м у “Маладосьці” з лёгкай руکі не-

забыўнага Міхася Стральцова. Якраз ён і вызначыў, каб я, як і па пашпарце, падпісваўся па-сёньняшняму: “Генадзёў, стары, у нас хапае і без цябе, а вось Генрыхам сцьвердзішся толькі ты”. Прадаўжаю тую, ужо далёкую спробу.

2. Раней чытаў, рабіў запісы ўвечары, пісаў да абеду. Шарыкавай ручкай на паперы, пасля праўкі часта сам і перадрукуюваў на машынцы, заадно яшчэ раз рэдагуючы. Цяпер, маючи газетную службу з раніцы, пішу тады, калі выпадзе. “Стымулятару” на маю (каюся, ужываю моцныя напоі, але пры ўзыдзеяньні іх можна толькі занатаваць тое-сёе, а не съядома і адказна тварыць).

Без натхнення не абысьціся і ў прозе. Але яшчэ больш патрэбны загадзя распрацаваны задума, падрыхтоўка, цярпівасць, сла волі, што часамі вымагае самаадданай працавітасці. У тым ліку і ў пералапачваныні “пяски”, і ў пошуках неабходнага і дакладнага слова.

3. Выдатна сказаў І. Бунін: каб удала пачаць і закончыць твор, нават невялікі, злаві ўласцівы табе і менавіта гэтаму твору “звук”.

Літаратуру, які піша на гістарычную тэму, бездапаможнай літаратуры не абысьціся. І мае хобі ды звычкі ў тым, што апошня дзесяцігоддзі люблю гартаць розныя слоўнікі, энцыклапедыі, чыгаць дзёньнікі, каментары да цікавых мне твораў.

4. У асноўным свае задумы, пачынаючы з першай кнігі “Дажджы над вёскай” (1974) ажыццяўляю сам (многія творы перадрукуювалі жонка, была май першым чытачом, крытыкам і рэдактарам. Асабліва строга паставілася да томіка “Жар кахрання. Апавяданыні пра жанчын”).

На тэму раману “Кліч роднага звону”, дзе выкладзеная мая празаічная версія ўтварэння прыкладна ў 1246 годзе Вялі-

кага Княства Літоўскага, натхніў настаўнік-дарадца і сябра Мікола Ермаловіч.

Да закідаў, крытыкі я прызывычаўся ўжо даўно. Бывае горка, але ня ўсё ж лякарства салодкае. Горш, калі на нешта тваё, здаецца, патрэбнае, напісана шчыра і натхнёна, а ў адказ – маўчаньне. Ці вось што гэта такое: у новай шматтомнай гісторыі беларускай літаратуры нібыта прынцып – асобнае слова пра лаўрэатаў Дзяржайной прэміі, але пра мяне яго няма? Чаго тут болей: маёй нявартасці ці элементарнай непрыстойнасці асобных супрацоўнікаў Інстытуту літаратуры, які ўзначальвае Ул. Гніламёдаў?

5. Вядома, і я ня ўсімі сваімі творамі задаволены. Ня ўсё ўдалося так, як хацеў і мог. Варта было б перапісаць трывогю “Гаспадар-камень”, “Пабуджаны” і “Свой дом”, пра наш дарэвалюцыйны Паўночна-Захадні край і пра ўтварэніе БНР і БССР у 1917-19 гадах. Напісаў першы сказ яе на пачатку 1980 году. Каб змог прадбачыць, што яшчэ пры маім жыцці ўпадуць КПСС – СССР, КПБ і БССР, што можна напісаць пра тое і пра тых, як хочаш, не атрымаць па шапцы і надрукаваць, то тварыў бы “для шуфляды”. Паколькі верылася ў жалезабетонную моц сістэмы, то і перамудрагеліў: а) па парадзе аднаго гісторыка-ідэолага хаваў бэнэрэйцаў (Луцкевічай, Лёсіка, Езавітава і інш.) пад псевданімамі і съядома заблытваў іхнія біяграфіі; б) на пачатку 1990-х у рамане “Свой дом” мог ужо абысьціся і без кансыптрацыі, але таго вымагаў ужыты літаратурны прым. Трывогі (часам, з цяжкасцю здабытых матэрыяламі для яе, у tym ліку і ў Вільне ды ЗША) аддаў 15 гадоў маладых сілаў і напруженай працы. Быў вылучаны на атрыманыне Дзяржайной прэміі РБ, але для яе не хапіла некалькіх галасоў. Перапісваць трывогю няма натхнення. Але каб аддаць належнае бацькам БНР і БССР (найперш Зым. Жылуновічу) напісаў і выдаў у выдавецтве В. Хурсіка гісторыка-літаратурнае эсэ “БНР. БССР”. Новы і, галоўнае, больш дасканалы празаічны твор пра тое няхай ужо напіша хто-небудзь іншы. Падраджаюся быць адным з першых зацікаўленых і спрыяльных чытачоў яе.

6. Дзёйнікі вёў, але потым пакінуў. Глупства гэта: ні дня без радка. Яно –

для тых, для каго галоўнае – хобі і звычка, чым большая колькасць адляпанага і прыбытковага. Для мяне цяпер часамі перапынкі ў творчасці змушаныя: шмат часу як аўтар і намеснік галоўнага рэдактара аддаю, як лічу, вельмі неабходнай і патрэбнай у нас “Краязнаўчай газэце”. Час адбірае і лецішча. Праўда, не без карысыць: у спакойнай, задумлівай рабоце з рыдлёнкай альбо з пілкаю, бывае, штосыці і прыйдзе ў галаву, пакліча сваім “гукам”...

7. Інтэрнэт – незвычайнае вынаходства. Як і іншае, яго можна задзейнічаць як на карысыць, так і на зло. Я для яго яшчэ не працую, хоць там маё прозывішча мільгае.

Не скажу, што чытаю ўсё запар, як у маскоўскіх, так і нашых часопісах. Публікацыі, книгі выбіраю. А што да маіх любімых пісьменьнікаў, то іх шмат ва ўсёй сусветнай літаратуре. Адзін твор аднаго з іх (“Жыцьцё Арсеньева” І. Буніна) хацеў бы і пераклусці. Згодзен, непамерны гэта цяжар, але бяз важкай ношкі ў літаратуру нічога вартага не прынясеш.

8. Беларуская літаратура ў апошнія дзесяцігоддзі панесла велізарныя страты, церпіць прыніжэнні, зьдзекі, нават гвалт і цяпер, але яна жыве і будзе жыць, паколькі ёсьць і будуть рыцары Бацькаўшчыны, народу, роднага слова, якія да боскага блаславення далучаюць свой чалавечы і грамадзянскі абавязак. Цешу сябе надзеяй, што і я працаваў на гэта, сеяў, цярпеў няміласць, спрыяночы маладым у апубліканіі іх твораў у “Маладосці”, а ў “Бібліятэцы часопіса “Маладосць” – выдаць першую кнігу і на падставе яе стаць сябрам Саюза беларускіх пісьменьнікаў.

Цяпер пішу апавяданьні, заглыбіўся ў раман “Дом няволі” (пра скалечаны лёс пасыля вайны заходнебеларускай моладзі, якаямагла б быць апорай беларускай нацыі). Нарыхтаваў матэрыялаў, склаў “праект” раману пра Грунвальдскую бітву 1410 году, але загвоздка ў часе і каштарысе. Знайшоўся б спонсар-дабрадзеі, выдзеліў бы хоць на аплату кватэры і на кавалак хлеба – адлучыўся б на гадоў пяць, унурыйся б і паспрабаваў бы зьдзейсніць задуманае – каб быў твор пра тую падзею і тых герояў ня толькі славутага Генрыка, але і Генрыха!..

Значыць, жыву, веру і спадзяюся!
Нарач, верасень 2005 г.

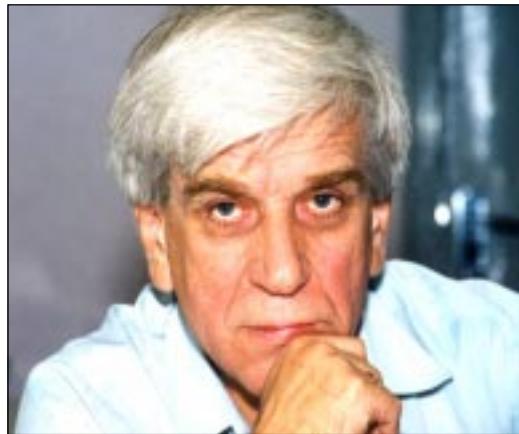
Сяргей Законьнікаў

1. Скажу шчыра, і ня трэба шукаць за гэтым словамі нейкую патэтыку ці сама-прыхарошванье: літаратура – сапраўдная мая існасьць у гэтым съвеце. Сёньня, калі за плячыма амаль шэсць дзесяткаў гадоў, на ўсе пытаньні любога лістка па ўліку кадраў съмела адкажу: чытаю, думаю, пішу. Прытым мне адноўлькаў радасна пачуваецца ў дзвіюх іпаставасях: бывшым чыгачом (кланяюся волатам мастацкага слова і праста таленавітым людзям за духоўнае багацце, якое падарылі, шкадую толькі, што безыліч выдатных кнігай ня ўдасца прачыгаты) і, згодна сваіх здольнасцяў, нешта ствараць. Ніколі не лічыў творчасць катаржнаю працаю. Калі пішу – мне добра, здараюю і целам, і душою.

Першы больш-менш прыдатны верш пра хараштво роднай зямлі надрукаваў у 1963 годзе ў газэце “Віцебскі рабочы”. Хросным бацькам (без двухосья!) стаў Уладзімер Каараткевіч, які падтрымліваў студэнцтва і затым даў рэкамендацыю для ўступлення ў пісьменніцкую суполку.

2. Усё жыцьцё быў змушаны служыць (з 9 да 18 гадзінаў або з 8:30 да бяскон-цасці, ёсьць і такі перыяд у маёй біяграфіі), а таму звычайна пісаў позна ўвечары, бяssonнымі начамі, калі прыхворваў. Зараз жа чацвёрты год, ня маючы ні зарплаты, ні пакуль яшчэ пенсіі, жыву і зарабляю свой акраец чорнага хлеба з кількаю без усялякай апекі і бязъежнна шчаслівы зневешній і ўнутранай свобо-даю, тым, што дапамагаю дочкам Алёне і Святлане гадаваць унучку Марынку і ўнука Францішку, у асобах якіх займеў цікавых суразмоўцаў і ненадакучлівых дарадцаў, што магу прысесці да пісьмо-вага стала ў любы час сутак.

Не ўяўляю, як можна пісаць вершы на кампутары ці нават на пішучай машыніцы. Гэта празайку, драматургу тэхніка дапамагае, ня трэба займацца руцінным перапіс-ваннем тэкстаў. А паэт – істота легкакрылая, яму спакойна можа пасобіць гусінае пяро ці, як зараз, звычайная шарыкавая ручка. Тоё, што вынашана ў галаве, сэрцы і душы, па руцэ, па пальцах перацякае на

паперу. Ня ведаю, як хто, а я нават фізічна часта адчуваю канцэнтрацыю энергетыкі, цяпло ў кончыках пальцаў.

Грэшны – за пісьмовым сталом палю, стаж – сорак гадоў. Ведаю, што звычка гэтая кепская і шкодная, усім съветам агульнаасуджаная, але мне чамусыці здаеца, што цыгарэта дапамагае засяродзіцца. Што тычыцца падвяселенасці чаркаю, то ў такім стане ніколі не спрабаваў нешта пісаць. Усяму свой час!

Вершы, паэмы надумваю не засталом. Штуршок, імпульс да напісанняня нечага прыходзіць рангоўна і ня толькі ў кватэры, часта здараецца такое ў вандроўках.

3. Той, хто ўзяўся за гуж, не павінен думаны пра цяжкасці. Калі табе цяжка – не піши. Люблю родную мову і пастаняна вучуся ў яе. З гадамі ўсё больш разумею і адчуваю неўміручую стваральную сілу, карністасць, вячыстасць, съя-тасць нашага слова, шанаваць якое падалі прыклад мае бабулі Праскоўя і Вольга, мама.

А самыя розныя слоўнікі, даведнікі ў мяне заўсёды пад рукою.

4. Рэалізацыі літаратурных задумаў спрыяе або перашкаджае сам аўтар. У яго няма права скардзіцца на нейкія абставіны, акалічнасці, якія замінаюць.

Напісанае ацэнваюць сабры-творцы і чытачы. На іхнюю думку і арыентуюся. Калі пасыль публікацыі паэмы “Чорная быль” атрымаў каля 500 лістоў і нават пасылку з клубнічным варэньнем і пяшчотнымі, кранальными словамі ад настаўніцы-пенсіянеркі Софі Сыцяпанаўны Капелюшок з Пружансага раёну, яшчэ раз пераканаўся ў якім слайным народзе нарадзіўся і жыву. Нягледзячы на невыводны праз

стагоддзі “ідыштызм вясковага жыцьця”, на дэнацыяналізацыю і люмпенізацыю гарадскага насельніцтва, на прадажнасць уладарным ідалам многіх прадстаўнікоў інтэлігэнцыі, так званай эліты, наш народ усё роўна ў патэнцыяле застаецца здольным на высокія душэўныя парывы, на прарыў да лепшай будучыні. З нядайней пошты запомніўся ліст Алёны Самахвал, студэнткі, якая напісала: “...У той час, калі мне было вельмі, вельмі дрэнна, Вашыя вершы дапамаглі мне выстаяць. Яны сагравалі, падтрымлівалі, я адчувала, што яны дыхаюць разам са мной”. Такія слова дапамагаюць і мене не расчараўвацца ў самім жыцьці, якое даеца як “шчаслівая выпадковасць”, у вартасці пазэй, ва ўсім, што раблю, да чаго імкнуся.

5. Незадаволены шмат чым з напісанага, але вершы і паэмы перарабляю, удасканальваю вельмі рэдка. Яны – выразнікі і съведкі пэўнага часу, стану душы, няхай такім і застаюцца. Проста пры падрыхтоўцы томіка выбранага “Лістам дарога запала...” без шкадавання адкінуў тое, што, на маю думку, ня варта ўвагі чытача.

Біяграфія так інакш прысутнічае ва ўсім надрукаваным.

6. Дзённікаў ніколі ня вёў, звычайна нейкія думкі, якія прыходзяць у галаву, запісваю на асобых аркушах. Такіх занатовак у рабочым архіве сабралася багата. Часам выкарыстоўваю іх, часцей у публіцыстыцы, якой займаюся даўно і стала, бо гэтага вымагае нягелля беларуская рэчаіснасць.

Далёка наперад нічога не планую. Мае творчыя задачы абмяжоўваюцца пасільнай канкрэтыкай. Зроблене прыйшло само па сабе, без майго прымусу. З ляятою не змагаюся, гэта марны занятак. Нічога талковага сілком ня пішацца. У “непісучы” час хапае розных бытавых клопатай, а яшчэ чытаю, блукаю па лесе, дзе хораша думаецца (вельмі люблю восеньскую грыбную пару), дагэтуль бадзёра адгукаюся на любую прапанову павандраваць па Беларусі, па съвеце, часта сустракаюся з чытачамі. Аб’ехаў і пабачыў за жыцьцё шмат мясыцінай і краінай, прытым не турыстам, а з пэўнымі мэтамі, маючы магчымасць унікнуць у глыбіннае быцьцё іншых народаў, зрабіць нешта карыснае (чарнобыльскія клопаты), і гэтым цешуся.

7. Прызнаюся, што сяброўства з кампютарам у мяне пакуль што няма. Увогуле, я чалавек абсолютна не тэхнічнага складу. Нават патрэба адрамантаваць вечна сапсуты водаграводны кран або прас выклікае раздражнёнасць. Люблю мець стасункі толькі з драўнінаю. Цясяльніцаць, стялярніцаць вучыўся ад бацькі. Але гэта не азначае, што я такі ўжо дрымучы выкапенъ або рэтраград. Любы прагрэс вітаю. Нядайна ў Старахавіцах (Польшча), дзе з прыемнасцю чытаў міні-съпецкурсы па творчасці Васіля Быкава і Уладзімера Каараткевіча для беларускіх ліцёстаў, сеў за кампютар і адшукаў у Інтэрнэце нават матэрыялы, датычныя пытання пра ўзынкеннне майго прозвішча. И ўсё ж чытаю толькі кнігі. Цяпер мая ўвага скіраваная да сучасных іспанскай і японскай літаратур. З рускай класікі часам перачытваю Талстога, Гогаля, Чэхава, Буніна, а з тых сучаснікаў, каго ведаў асабіста, -- Астаф’ева. У беларускай літаратуры мае ўлюбёны – Купала, Багдановіч, Гарэцкі, Быкаў, Каараткевіч, Панчанка, Пысін, Стральцоў. Часта звязвятаюся да кніг Брылля, Барадуліна, Кудраўца, Казько... Усіх пералічыць немагчыма.

8. Мяне радуе, што нашая літаратура становіща больш інтэлектуальнай, рэзумірую, філософічнай. Пры ўсёй павазе да бытаапісальнікаў, якімі яна заўсёды славілася (ізаслужана!), сёньня гэтым не адбудзеш(?). Асабліва тады, калі на дзесяці старонках тэксту апісваецца, як запрагаюць каня, але дугу чамусыці закладаюць ня з левага боку, а з правага. Наведаныне жыцьця ў хаўрусе з моўнай глухатою застаецца для многіх творцаў хранічнай хваробаю.

У маладых, за творчым сталенінем якіх у меру магчымасці сачу, пры абсолютнай свабодзе іхніх пошукаў і эксперыменту, абавязкова павінна быць адчуваючыя нашага беларускага шляху. Трэба не перапіваць некага, а шукаць сваё. Тады мы будзем цікавымі і Еўропе, і ўсяму съвету. Хай сабе цяпер пісьменьнік не займае таго месца ў грамадстве, якое меў, але за ім ўсё роўна цягнуцца душою людзі, і пра гэтую акалічнасць, пра публічнасць прафесіі заўсёды павінен памятаць кожны, хто бярэцца за пяро або сядзе за кампютар.